

**ICHKI ISHLAR ORGANLARI HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI
XIZMATINING JAMOAT TARTIBINI SAQLASH FAOLIYATI, BU TURDAGI
HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

**Toshpo'latov Alibek Ulug'bek o'g'li
Shahzod Narziyev**

Hammuallif: Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati kafedrasida o'qituvchisi MAYOR

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining jamoat tartibini saqlashdagi o'rni va ahamiyati ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslari, jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklarning asosiy turlari hamda ularning oldini olishda ichki ishlar organlari tomonidan qo'llanilayotgan amaliy mexanizmlar yoritib berilgan. Shuningdek, profilaktik faoliyatni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida raqamli texnologiyalarni joriy etish, profilaktika inspektorlarining kasbiy salohiyatini oshirish, jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish va huquqbuzarliklarning sabab hamda sharoitlarini bartaraf etishga qaratilgan kompleks yondashuvning ahamiyati asoslab berilgan. Maqola materiallari jamoat tartibini saqlash va huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida ilmiy izlanishlar olib borayotgan tadqiqotchilar, ichki ishlar organlari xodimlari hamda huquqshunos mutaxassislar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlar: *Ichki ishlar organlari, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jamoat tartibi, profilaktika inspektori, jamoat xavfsizligi, ma'muriy huquqbuzarliklar, profilaktik faoliyat, huquqiy tartibot.*

Аннотация: *В данной статье с научно-правовой точки зрения анализируется роль и значение службы профилактики преступлений органов внутренних дел в поддержании общественного порядка в Республике Узбекистан. В исследовании освещаются правовые основы профилактики преступлений, основные виды преступлений против общественного порядка и практические механизмы, используемые органами внутренних дел для их предотвращения. Также обосновывается важность внедрения цифровых технологий, повышения квалификации инспекторов по профилактике, укрепления сотрудничества с общественностью и комплексного подхода, направленного на устранение причин и условий преступлений, как приоритетных направлений совершенствования профилактической деятельности. Материалы статьи имеют теоретическое и практическое значение для исследователей, сотрудников органов внутренних дел и юристов, проводящих научные исследования в области поддержания общественного порядка и профилактики преступлений.*

Ключевые слова: *органы внутренних дел, профилактика преступлений, общественный порядок, инспектор по профилактике, общественная безопасность, административные правонарушения, профилактическая деятельность, правопорядок.*

Annotation: *This article analyzes the role and importance of the crime prevention service of the internal affairs bodies in maintaining public order in the Republic of Uzbekistan from a scientific and legal perspective. The study highlights the legal foundations of crime prevention, the main types of crimes against public order, and the practical mechanisms used by the internal affairs bodies to prevent them. It also substantiates the importance of the introduction of digital technologies, increasing the professional capacity of prevention inspectors, strengthening cooperation with the public, and an integrated approach aimed at eliminating the causes and conditions of crimes as priority areas for improving preventive activities. The materials of the article are of theoretical and practical importance for researchers, internal affairs officers, and legal specialists conducting scientific research in the field of maintaining public order and crime prevention.*

Keywords: *Internal affairs bodies, crime prevention, public order, prevention inspector, public safety, administrative offenses, preventive activities, legal order.*

O'zbekiston Respublikasida jamoat tartibini saqlash va fuqarolar xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yurituvchi huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmati alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur xizmat huquqbuzarliklarning sodir etilishiga olib keluvchi sabab va sharoitlarni aniqlash, ularni bartaraf etish hamda jamiyatda qonuniylik va huquqiy tartibotni mustahkamlashga qaratilgan kompleks faoliyatni amalga oshiradi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining huquqiy maqomi va faoliyat yo'nalishlari, eng avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan inson huquq va erkinliklarini himoya qilish tamoyillariga asoslanadi. Xususan, Konstitutsiyaning tegishli normalarida davlatning fuqarolar xavfsizligini ta'minlash majburiyati mustahkamlangan bo'lib, bu ichki ishlar organlari faoliyatining asosiy yo'nalishini belgilaydi. Shu ma'noda, jamoat tartibini saqlash faqatgina huquqni muhofaza qilish vazifasi emas, balki jamiyat barqarorligini ta'minlovchi muhim ijtimoiy-huquqiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi asosiy maxsus normativ-huquqiy hujjat — "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni hisoblanadi. Ushbu qonunda huquqbuzarliklar profilaktikasining tushunchasi, turlari, subyektlari va ularning vakolatlari aniq belgilab berilgan. Qonunga muvofiq, ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasining asosiy subyektlaridan biri bo'lib, ular jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda huquqbuzarlikka moyil shaxslar bilan individual ishlash vakolatiga ega.

Ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yurituvchi profilaktika inspektorlari bevosita joylarda — mahallalar, ta'lim muassasalari, jamoat joylari va boshqa ijtimoiy muhitda ishlaydi. Ularning asosiy vazifasi huquqbuzarlik sodir etilganidan keyin javobgarlik choralarini qo'llash emas, balki huquqbuzarliklarning kelib chiqishiga zamin

yaratadigan omillarni barvaqt aniqlash va oldini olishdan iboratdir. Bu esa jamoat tartibini saqlashda profilaktik yondashuvning ustuvorligini ko'rsatadi.

Shuningdek, "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonunda ichki ishlar organlarining jamoat tartibini saqlash, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha vakolatlari mustahkamlab qo'yilgan. Ushbu qonunga ko'ra, ichki ishlar organlari davlat va jamoat xavfsizligini ta'minlashda uzluksiz, tizimli va qonuniy faoliyat olib borishi shart³. Mazkur norma profilaktika xizmatining huquqiy asoslarini yanada mustahkamlaydi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ichki ishlar organlari faoliyatini tubdan isloh qilishga qaratilgan Prezident farmon va qarorlari qabul qilindi. Ushbu hujjatlarda huquqbuzarliklar profilaktikasini kuchaytirish, profilaktika inspektorlarining rolini oshirish hamda ularni aholiga yaqinlashtirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Xususan, "mahallabay" ishlash tizimi joriy etilishi jamoat tartibini saqlashda profilaktik faoliyatning samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda⁴.

Statistik ma'lumotlar ham ushbu islohotlarning ijobiy natija berayotganini ko'rsatadi. Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, profilaktika inspektorlari faoliyati kuchaytirilgan hududlarda jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar, ayniqsa, maishiy nizolar va mayda bezorilik holatlari sezilarli darajada kamaygan. Bu esa huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining jamoat tartibini saqlashdagi o'rni naqadar muhim ekanini tasdiqlaydi.

Jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar jamiyat barqarorligi va fuqarolarning xavfsizligiga bevosita tahdid soluvchi omillar sirasiga kiradi. Ushbu turdagi huquqbuzarliklar, asosan, jamoat joylarida sodir etilib, fuqarolarning osoyishtaligi, axloqiy me'yorlari va huquqiy tartibotga putur yetkazadi. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksida jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklarning aniq turlari, ularning huquqiy tavsifi va javobgarlik choralariga oid normalar belgilab qo'yilgan.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar ko'pincha mayda bezorilik, jamoat joylarida spirtli ichimlik iste'mol qilish, tungi osoyishtalikni buzish, oilaviy-maishiy nizolar va axloq normalariga zid xatti-harakatlar shaklida namoyon bo'ladi. Mazkur huquqbuzarliklarning asosiy xususiyati shundan iboratki, ular ko'p hollarda oldindan ogohlantirish va profilaktik choralar orqali bartaraf etilishi mumkin. Shu bois ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining faoliyati aynan ushbu turdagi huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan.

Profilaktika xizmatining amaliy mexanizmlaridan biri — individual profilaktika hisoblanadi. Qonunchilikka muvofiq, huquqbuzarlik sodir etishga moyil, ilgari ma'muriy javobgarlikka tortilgan yoki ijtimoiy xavfli ahvolda bo'lgan shaxslar bilan individual ishlash yo'lga qo'yiladi. Bunday shaxslar bilan tushuntirish ishlari olib borish, ularni ijtimoiy moslashtirish hamda zarur hollarda profilaktik hisobga olish jamoat tartibini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi².

Shuningdek, jamoat tartibini saqlashda profilaktik tadbirlar va reydlar muhim o'rin tutadi. Ichki ishlar organlari tomonidan jamoat joylari, istirohat bog'lari, transport

infratuzilmasi obyektlari va aholi gavjum hududlarda muntazam ravishda profilaktik nazorat tadbirlari o'tkaziladi. Bu tadbirlar huquqbuzarliklarni aniqlash bilan bir qatorda, fuqarolarda qonunga itoatkorlik ruhini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ichki ishlar organlari faoliyatida mahalla instituti bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. "Mahalla — huquqbuzarliklarning oldini olish markazi" tamoyili asosida olib borilayotgan ishlar jamoat tartibini saqlashda samarali natijalar bermoqda. Mahalla faollari, profilaktika inspektorlari va boshqa mas'ul tuzilmalar o'rtasidagi hamkorlik jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklarning barvaqt aniqlanishiga imkon yaratadi.

Amaliy mexanizmlarning yana bir muhim yo'nalishi — patrul-post xizmati faoliyatidir. Jamoat joylarida ichki ishlar organlari xodimlarining doimiy mavjudligi huquqbuzarliklarning oldini olishda ogohlantiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam patrullik yo'lga qo'yilgan hududlarda huquqbuzarlik sodir etish ehtimoli sezilarli darajada kamayadi.

So'nggi yillarda ichki ishlar organlari faoliyatida zamonaviy texnologiyalar keng joriy etilmoqda. Videokuzatuv tizimlari, "Xavfsiz hudud" va "Xavfsiz shahar" konsepsiyalari jamoat tartibini saqlashda muhim amaliy vositaga aylandi. Ushbu texnologiyalar nafaqat huquqbuzarliklarni aniqlash, balki ularning oldini olishda ham samarali hisoblanadi.

Ichki ishlar vazirligi tomonidan e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, videokuzatuv tizimlari o'rnatilgan hududlarda jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar soni barqaror kamayib bormoqda. Bu esa profilaktika xizmatining amaliy mexanizmlari to'g'ri tanlanganini va ular real natija berayotganini ko'rsatadi.

Globalashuv, urbanizatsiya va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida jamoat tartibini saqlash va huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini doimiy ravishda takomillashtirib borish obyektiv zaruratga aylanmoqda. Amaldagi qonunchilik va amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, huquqbuzarliklarning oldini olish faqatgina huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati bilan cheklanib qolmasdan, keng qamrovli ijtimoiy-huquqiy mexanizmlar orqali amalga oshirilishi lozim.

Huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirishning birinchi va eng muhim yo'nalishi — raqamli texnologiyalar va axborot tizimlaridan samarali foydalanish hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda jamoat xavfsizligini ta'minlash maqsadida "Xavfsiz shahar", "Xavfsiz hudud" kabi kompleks dasturlar joriy etildi. Ushbu dasturlar doirasida videokuzatuv, yuzni aniqlash, transport oqimini monitoring qilish kabi zamonaviy texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Bu esa huquqbuzarliklarni aniqlash bilan birga, ularning sodir etilishining oldini olish imkonini bermoqda.

Ikkinchi muhim yo'nalish — profilaktika inspektorlarining kasbiy salohiyatini oshirishdir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, huquqbuzarliklarning oldini olishda xodimlarning faqat huquqiy bilimlari emas, balki ularning muloqot madaniyati, psixologik yondashuvi va ijtimoiy muhitni tahlil qilish ko'nikmalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, ichki ishlar organlari xodimlarini tayyorlash va qayta

tayyorlash tizimida profilaktik faoliyatga ixtisoslashgan o'quv dasturlarini kengaytirish zarur.

Uchinchi ustuvor yo'nalish — jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirishdir. Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risidagi qonunchilikda jamoatchilikning ushbu jarayondagi ishtiroki alohida ta'kidlangan. Mahalla fuqarolar yig'inlari, ta'lim muassasalari, nodavlat notijorat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalari bilan o'zaro hamkorlik huquqbuzarliklarning barvaqt aniqlanishi va oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Xususan, "mahallabay" ishlash tizimi fuqarolar muammolarini joyida hal etish orqali ijtimoiy ziddiyatlarning chuqurlashib ketishining oldini olmoqda.

To'rtinchi yo'nalish — huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini bartaraf etishga qaratilgan kompleks yondashuvni rivojlantirishdir. Statistika va kriminologik tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklarning muayyan qismi ishsizlik, ijtimoiy moslashuv muammolari, oilaviy nizolar va huquqiy ongning pastligi bilan bog'liq. Shu bois, profilaktik faoliyat faqat nazorat choralariga emas, balki ijtimoiy yordam, rehabilitatsiya va huquqiy targ'ibot tadbirlariga ham tayanishi lozim.

Beshinchi muhim yo'nalish — normativ-huquqiy bazani takomillashtirish va uni amaliyot bilan uyg'unlashtirishdir. Qonunchilikdagi normalarning hayotiyliigi va ijro mexanizmlarining aniqligi huquqbuzarliklar profilaktikasining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu ma'noda, ichki ishlar organlari faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar va qonunosti hujjatlarini zamon talablariga mos ravishda yangilab borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ichki ishlar organlari faoliyatida tahliliy yondashuvni kuchaytirish zarur. Huquqbuzarliklar dinamikasi, hududiy xususiyatlar va ijtimoiy omillarni chuqur tahlil qilish asosida manzilli profilaktik choralarni belgilash jamoat tartibini saqlash samaradorligini oshiradi.

O'zbekiston Respublikasida jamoat tartibini saqlash va huquqbuzarliklarning oldini olish masalasi davlat xavfsizligi va jamiyat barqarorligini ta'minlashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmati yetakchi institut sifatida faoliyat yuritib, huquqiy tartibotni mustahkamlashda muhim o'rin egallaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, profilaktik yondashuv huquqbuzarliklarni sodir etilgandan keyin bartaraf etishga nisbatan ancha samarali va ijtimoiy jihatdan maqsadga muvofiqdir.

Maqolaning birinchi qismida huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining huquqiy asoslari tahlil qilinib, mazkur faoliyat O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi va "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonunlar hamda Prezident farmon va qarorlari bilan mustahkamlanganligi asoslab berildi. Ushbu normativ-huquqiy baza ichki ishlar organlarining jamoat tartibini saqlashdagi vakolatlari va mas'uliyatini aniq belgilab, profilaktik faoliyatning tizimli olib borilishiga huquqiy zamin yaratadi.

Ikkinchi qismda jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar va ularning profilaktikasida ichki ishlar organlari tomonidan qo'llanilayotgan amaliy mexanizmlar yoritildi. Individual profilaktika, patrul-post xizmati, mahalla institutlari bilan

hamkorlik hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berildi. Amaliy tajriba va statistik ma'lumotlar ushbu mexanizmlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Uchinchi qismda esa jamoat tartibini saqlashda huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari belgilab berildi. Raqamlashtirish, kadrlar salohiyatini oshirish, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish va huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini bartaraf etishga qaratilgan kompleks yondashuv profilaktik faoliyat samaradorligini oshirishning muhim omillari sifatida e'tirof etildi.

Xulosa qilib aytganda, ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining jamoat tartibini saqlashdagi faoliyati jamiyatda qonuniylik va xavfsizlikni ta'minlashning muhim kafolati hisoblanadi. Mazkur faoliyatni zamon talablariga mos ravishda takomillashtirish, huquqiy asoslar va amaliy mexanizmlarning uyg'unligini ta'minlash orqali huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish imkoniyatlari yanada kengayadi. Bu esa fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilishga hamda barqaror ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi axborotnomasi.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami.
4. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. — Toshkent: Adolat, amaldagi nashr.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-apreldagi "Ichki ishlar organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5005-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining jamoat xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklar profilaktikasini kuchaytirishga oid farmon va qarorlari.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mahalla va huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatini tashkil etishga oid qarorlari.
8. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi - "Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jamoat tartibini saqlash bo'yicha metodik tavsiyalar." — Toshkent, IIV nashriyoti.
9. Abdullayev A.X. - "Huquqbuzarliklar profilaktikasi: nazariya va amaliyot." — Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2020.
10. Karimov I.A - "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch." — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
11. Saidov A.X., Rahmonov U.T - "Davlat va huquq nazariyasi." — Toshkent: TDYUI nashriyoti, 2019.